

XORIJIY TILLARDA SINONIM VA ANTONIMLARNING SEMANTIK
XUSUSIYATLARI

Shaxzoda Damirovna Egamberdieva

Oriental university PhD o'qituvchisi, Uzbekistan.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18486855>

Annotatsiya. Ushbu maqolada xorijiy tillarda sinonim va antonim birliklarning semantik xususiyatlari lingvistik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida sinonim va antonimlarning ma'no nozikliklari, ularning kontekstga bog'liqligi hamda nutq jarayonida qo'llanish xususiyatlari yoritiladi. Turli tillardagi sinonimik va antonimik munosabatlarning o'xshash va farqli jihatlari qiyosiy tahlil asosida o'rganiladi. Maqolada semantik maydon nazariyasi va leksik-semantik tahlil usullaridan foydalanilgan bo'lib, tadqiqot natijalari xorijiy til o'qitish jarayonida lug'at boyligini oshirish va nutq kompetensiyasini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Sinonimiya, antonimiya, semantika, leksik ma'no, leksik-semantik munosabatlar, qiyosiy tilshunoslik, semantik maydon, kontekst, xorijiy tillar.

Kirish qismi: Zamonaviy tilshunoslikda leksik-semantik munosabatlarni tadqiq etish muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, sinonimiya va antonimiya hodisalari tilning semantik tizimini anglashda, so'zlar o'rtasidagi ma'noviy munosabatlarni aniqlashda hamda nutq jarayonida mazmunning aniqligi va ifodaviyligini ta'minlashda muhim omillardan biri hisoblanadi. Xorijiy tillarni o'rganish jarayonida sinonim va antonim birliklarni to'g'ri anglash va o'rinli qo'llash til o'rganuvchilarning lug'at boyligini kengaytirish, nutq madaniyatini shakllantirish hamda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiladi.

Sinonimlar bir xil yoki yaqin ma'noga ega bo'lgan leksik birliklar bo'lib, ular tilning boyligi va ifodaviy imkoniyatlarini namoyon etadi. Biroq sinonim birliklar mutlaq teng ma'noli bo'lmay, ko'pincha uslubiy bo'yoq, emotsional-ekspressivlik, qo'llanish doirasi va kontekstga bog'liq holda farqlanadi. Shuning uchun sinonimiyani faqat ma'no yaqinligi bilan cheklab bo'lmaydi, balki uni semantik, pragmatik va funksional jihatdan tahlil qilish zarur bo'ladi. Xuddi shuningdek, antonimlar o'zaro qarama-qarshi ma'noni ifodalovchi birliklar sifatida tilning mantiqiy va semantik tizimida muhim o'rin tutadi. Antonimik munosabatlar orqali hodisa va tushunchalar o'rtasidagi zidlik, qarama-qarshilik va tafovutlar ifodalanadi.

Xorijiy tillarda sinonim va antonimlarning semantik xususiyatlarini o'rganish qiyosiy tilshunoslik nuqtayi nazaridan ham dolzarb hisoblanadi. Turli tillarda ma'no tizimining shakllanishi milliy-madaniy omillar, tarixiy rivojlanish hamda ijtimoiy muhit bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu hol sinonimik va antonimik munosabatlarda yaqqol namoyon bo'ladi. Bir tilda sinonim hisoblangan birliklar boshqa tilda to'liq muqobilga ega bo'lmasligi yoki antonimik juftliklarning semantik chegaralari farqlanishi mumkin. Mazkur jihatlar xorijiy tilni o'qitish jarayonida leksik birliklarni tarjima qilish va talqin etishda muayyan qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi.

So'nggi yillarda leksik semantika, semantik maydon nazariyasi hamda diskurs tahlili doirasida sinonimiya va antonimiya masalalariga bo'lgan ilmiy qiziqish ortib bormoqda.

Fevral, 2026-yil

Biroq mavjud tadqiqotlarda ko'pincha sinonim va antonimlar alohida-alohida o'rganilgan bo'lib, ularning o'zaro semantik aloqalari, kontekstual xususiyatlari va xorijiy tillar kesimidagi qiyosiy jihatlari yetarlicha yoritilmagan. Shu bois mazkur maqolada xorijiy tillarda sinonim va antonimlarning semantik xususiyatlarini tizimli va qiyosiy tahlil qilish dolzarb ilmiy muammo sifatida tanlanadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi xorijiy tillarda sinonim va antonim birliklarning semantik xususiyatlarini aniqlash, ularning kontekstual va funksional qo'llanishini tahlil qilish hamda qiyosiy jihatlarni yoritishdan iborat. Tadqiqot doirasida leksik-semantik tahlil, qiyosiy tahlil va tavsifiy metodlardan foydalaniladi. Tadqiqot natijalari xorijiy tillarni o'qitish metodikasida, tarjima nazariyasida hamda leksikografiya sohasida amaliy ahamiyat kasb etishi bilan ahamiyatlidir.

Asosiy qism: Sinonimiya tilning leksik tizimida muhim o'rin egallab, bir-biriga yaqin yoki o'xshash ma'noni ifodalovchi so'zlar o'rtasidagi munosabatni bildiradi. Xorijiy tillarda sinonim birliklar semantik jihatdan mutlaq teng bo'lmay, ularning ma'no doirasi, uslubiy bo'yoqi, emotsional-ekspressivligi va qo'llanish konteksti bilan farqlanadi. Shu sababli sinonimlarni faqat ma'no yaqinligi asosida emas, balki ularning semantik nozikliklarini hisobga olgan holda o'rganish muhimdir.

Masalan, ingliz tilida *big*, *large*, *huge* so'zlari umumiy "katta" ma'nosini ifodalasa-da, ularning qo'llanishida semantik va stilistik farqlar mavjud. *Big* ko'proq og'zaki nutqda ishlatilsa, *large* rasmiy uslubda, *huge* esa kuchli emotsional-ekspressivlikni ifodalaydi. Bu holat sinonimlarning semantik tuzilmasi kontekst bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatadi.

Sinonimlar semantik maydon doirasida o'rganilganda, ularning markaziy va periferik ma'nolari aniqlanadi. Markaziy sinonim neytral ma'noga ega bo'lsa, periferik sinonimlar qo'shimcha semantik yoki uslubiy bo'yoqqa ega bo'ladi. Xorijiy tillarni o'rganishda aynan ushbu farqlarni anglash til o'rganuvchilar uchun muhim bo'lib, nutqning aniqligi va boyligini ta'minlaydi.

Antonimiya hodisasi leksik birliklar o'rtasidagi qarama-qarshi semantik munosabatni ifodalaydi. Xorijiy tillarda antonimlar faqatgina ikki so'zning zid ma'nosini emas, balki tushunchalar o'rtasidagi mantiqiy qarama-qarshilikni ham aks ettiradi. Antonimlar tilning semantik tizimida muvozanatni ta'minlab, nutqda aniqlik va ta'sirchanlikni kuchaytiradi.

Antonimlar semantik jihatdan turli turlarga bo'linadi: gradatsion antonimlar (hot – cold), komplementar antonimlar (alive – dead) va konversiv antonimlar (buy – sell). Bu tasnif antonimik munosabatlarning murakkabligini va ularning kontekstga bog'liq holda namoyon bo'lishini ko'rsatadi. Xorijiy tillarda ayrim antonimik juftliklar madaniy va ijtimoiy omillar ta'sirida turlicha talqin qilinishi mumkin.

Antonimlarning semantik xususiyatlaridan biri ularning ko'p ma'nolilik bilan bog'liqligidir. Bir so'z turli kontekstlarda turli antonimlarga ega bo'lishi mumkin. Bu holat xorijiy tilni o'rganishda semantik tahlilning muhimligini yanada oshiradi.

Sinonim va antonimlar o'rtasidagi semantik munosabatlarni qiyosiy tahlil qilish tilning leksik-semantik tizimini chuqurroq anglash imkonini beradi. Sinonimlar ma'no yaqinligini, antonimlar esa ma'no qarama-qarshiligini ifodalasa-da, har ikkisi ham kontekst asosida o'zining to'liq semantik mazmunini namoyon qiladi.

Fevral, 2026-yil

Xorijiy tillarda sinonimik va antonimik munosabatlar ko'pincha milliy-madaniy xususiyatlar bilan belgilanadi. Masalan, bir tilda antonim hisoblangan birliklar boshqa tilda nisbiy qarama-qarshilikni ifodalashi mumkin. Shu bois qiyosiy tilshunoslik doirasida sinonim va antonimlarni o'rganish tarjima jarayonida semantik xatolarning oldini olishga yordam beradi.

Sinonim va antonimlarning o'zaro munosabati nutq jarayonida stilistik vosita sifatida xizmat qiladi. Ular orqali matnda takrorlardan qochish, ma'noni kuchaytirish va fikrni aniqlashtirish mumkin. Bu jihatlar xorijiy tillarni o'qitish metodikasida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qismi: Mazkur tadqiqotda xorijiy tillarda sinonim va antonim birliklarning semantik xususiyatlari nazariy va qiyosiy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, sinonimiya va antonimiya hodisalari tilning leksik-semantik tizimida muhim o'rin tutib, nutqning aniqligi, ifodaviyligi va boyligini ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. Sinonim birliklar ma'no jihatidan yaqin bo'lsa-da, ular o'zaro mutlaq tenglikka ega emasligi, balki kontekst, uslubiy bo'yoq va emotsional-ekspressivlik orqali farqlanishi aniqlandi.

Tadqiqot jarayonida antonimlarning ham faqat qarama-qarshi ma'no ifodalovchi birliklar emas, balki tushunchalar o'rtasidagi mantiqiy va semantik zidlikni aks ettiruvchi murakkab leksik munosabat ekanligi asoslab berildi. Antonimik munosabatlarning turli turlarga bo'linishi ularning semantik tabiatining keng va ko'p qirrali ekanligini ko'rsatadi. Shuningdek, ko'p ma'nolilik hodisasi antonimlarning kontekstual talqinida muhim rol o'ynashi aniqlanib, bu hol xorijiy tilni o'rganishda semantik tahlilning zarurligini tasdiqlaydi.

Qiyosiy tahlil natijalari xorijiy tillarda sinonim va antonimlarning shakllanishi va qo'llanishi milliy-madaniy omillar bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatdi. Bir tilda sinonim yoki antonim sifatida qaraladigan leksik birliklar boshqa til tizimida qisman yoki nisbiy muqobillikka ega bo'lishi mumkinligi aniqlandi. Bu esa tarjima jarayonida va xorijiy tillarni o'qitishda leksik-semantik moslik masalasiga alohida e'tibor qaratish lozimligini ko'rsatadi.

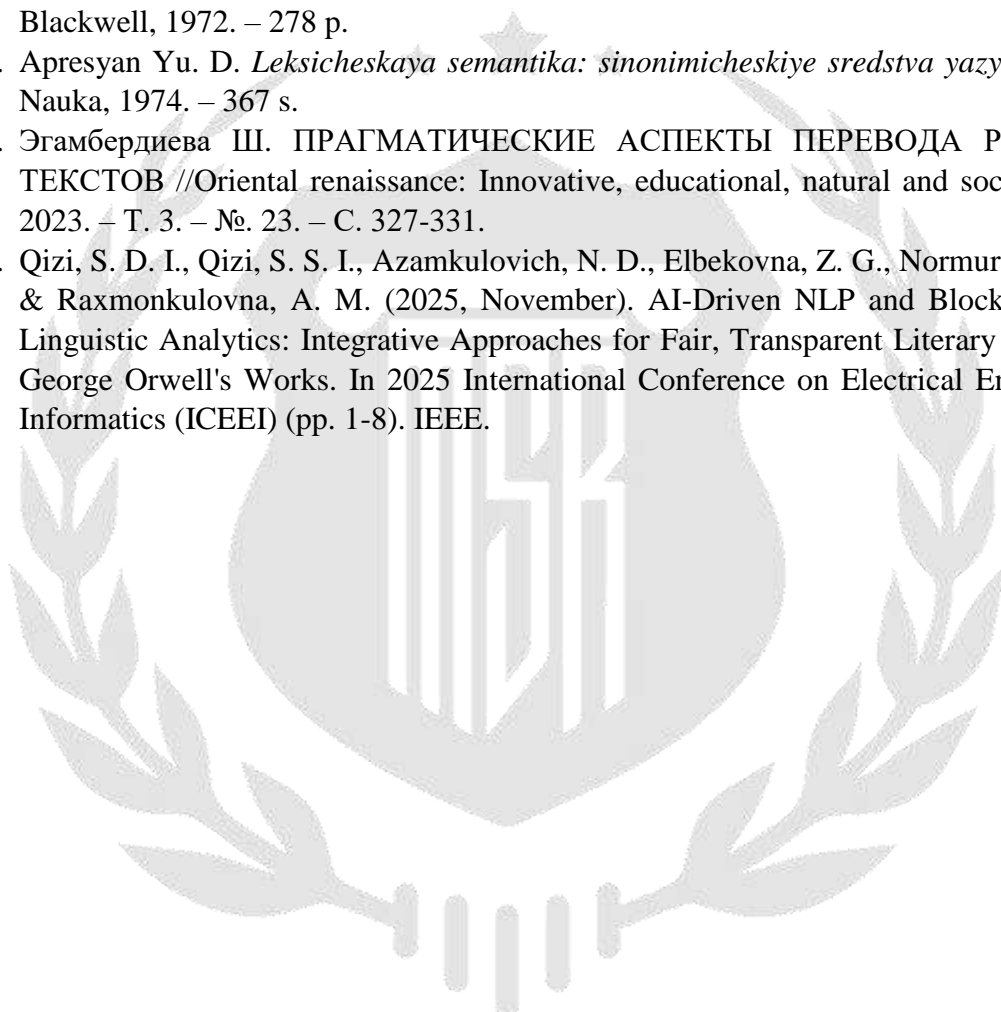
Xulosa qilib aytganda, sinonim va antonimlarning semantik xususiyatlarini chuqur o'rganish xorijiy til o'rganuvchilarning lug'at boyligini kengaytirish, nutq kompetensiyasini rivojlantirish hamda til birliklarini ongli va o'rinli qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur tadqiqot natijalari xorijiy til o'qitish metodikasi, tarjima nazariyasi va leksikografiya sohalarida amaliy ahamiyatga ega bo'lib, kelgusidagi ilmiy izlanishlar uchun nazariy asos bo'la oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Lyons J. *Linguistic Semantics: An Introduction*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1995. – 366 p.
2. Abdullayeva, M. . (2025). Equity and Accessibility in Education Systems: A Global Perspective on Sdg 4 Implementation. *International Journal of Formal Education*, 4(12), 41–46. Retrieved from <https://journals.academiczone.net/index.php/ijfe/article/view/6128>
3. Seydametovna E. V., Damirovna E. S. THE TRANSMISSION OF ENGLISH VICTORIAN CULTURE IN TRANSLATIONS OF THE NOVEL JANE EYRE: A LEXICAL-SEMANTIC ANALYSIS //SHOKH LIBRARY. – 2025. – T. 1. – №. 13.
4. Cruse D. A. *Lexical Semantics*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1986. – 310 p.

Fevral, 2026-yil

5. ЭГАМБЕРДИЕВА Ш. Д. ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ НА МЕЖКУЛЬТУРНУЮ АДАПТАЦИЮ. – Межрегиональный центр инновационных технологий в образовании, Киров КОНФЕРЕНЦИЯ: МУЛЬТИЛИНГВИЗМ КАК СОЦИАЛЬНЫЙ КОНТЕКСТ ЯЗЫКА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ Армавир, 14–15 ноября 2024 года Организаторы: Армавирский государственный педагогический университет, Армавир.
6. Ullmann S. *Semantics: An Introduction to the Science of Meaning*. – Oxford: Basil Blackwell, 1972. – 278 p.
7. Apresyan Yu. D. *Leksicheskaya semantika: sinonimicheskiye sredstva yazyka*. – Moskva: Nauka, 1974. – 367 s.
8. Эгамбердиева Ш. ПРАГМАТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПЕРЕВОДА РЕКЛАМНЫХ ТЕКСТОВ //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2023. – Т. 3. – №. 23. – С. 327-331.
9. Qizi, S. D. I., Qizi, S. S. I., Azamkulovich, N. D., Elbekovna, Z. G., Normurodovna, K. D., & Raxmonkulovna, A. M. (2025, November). AI-Driven NLP and Blockchain-Enabled Linguistic Analytics: Integrative Approaches for Fair, Transparent Literary Translation of George Orwell's Works. In 2025 International Conference on Electrical Engineering and Informatics (ICEEI) (pp. 1-8). IEEE.

MODERN SCIENCE
& RESEARCH

MUALLIFLIK GUVOHNOMASI

Ushbu guvohnoma "**Zamonaviy ilm-fan va ta'lim istiqbollari**" ko'p tarmoqli ilmiy-amaliy konferensiyasida chop etilgan quyidagi ilmiy tezisga mualliflik qilgani uchun berildi:

XORIJIY TILLARDA SINONIM VA ANTONIMLARNING SEMANTIK XUSUSIYATLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18486855>

Maqola qabul qilingan sana: 04.02.2026

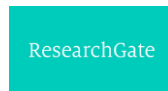
Maqola muallif(lar)i: Shaxzoda Damirovna Egamberdieva

G.T.Boymurodov

G.T. BOYMURODOV

WWW.MODERNSCIENCE.UZ

SERTIFIKAT

"ZAMONAVIY ILM-FAN VA TA'LIM ISTIQBOLLARI"

KO'P TARMOQLI ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASIDA

Shaxzoda Damirovna Egamberdieva

**XORIJIY TILLARDA SINONIM VA ANTONIMLARNING SEMANTIK
XUSUSIYATLARI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18486855>

NOMLI TEZISI BILAN ISHTIROK ETGANLIGI UCHUN
TAQDIRLANADI

04.02.2026

SANA

Deveev's

BOSH MUHARRIR

WWW.MODERNSCIENCE.UZ

"Zamonaviy ilm-fan va ta'lim istiqbollari"
Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasida

**XORIJIY TILLARDA SINONIM VA ANTONIMLARNING SEMANTIK
XUSUSIYATLARI**
nomli ma'ruzasi bilan ishtiroki uchun

SHAXZODA DAMIROVNA EGAMBERDIEVA

TA Q D I R L A N A D I

3.02.2026

SANA

DeegeeB

BOSH MUHARRIR

www.modernscience.uz